

Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep, 0030 Oslo

13.02.25

Høringssvar NOU: 2024:21 Trygge og enkle betalinger for alle (deres ref. 22/5627)

Pensjonistforbundet og SAKO avgir felles høringsuttalelse. I SAKO-samarbeidet deltar Pensjonistforbundet, Telepensjonistenes Landsforbund, Jernbanepensjonistenes Forbund, Politiets Pensjonistforbund, Statens Vegvesens Pensjonistforbund, Postens Pensjonistforbund, Fagforbundet, Styrke og LO-Stats pensjonistutvalg. Til sammen representerer vi over 270 000 medlemmer.

Innledning

Stortinget vedtok i juni 2024 regjeringens forslag til endringer i finansavtaleloven. Endringene styrket forbrukernes rett til kontant betaling, samt gjorde reglene enklere å forstå og praktisere for kunder og næringsdrivende. Endringene trådte i kraft 1. oktober 2024. Pensjonistforbundet og SAKO støttet dem, fordi vi mener at bruk av kontanter er viktig både for å opprettholde beredskap og for å inkludere såkalt ikke-digitale personer i samfunnet.

Vi viste til at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) anbefaler alle å ha litt kontanter liggende, fordi digitaliserte betalingsløsninger er sårbare for bl.a. digitale angrep og tele- og strømbrydd. Vi trakk også fram at mange fortsatt ikke har tilstrekkelige ferdigheter til å anvende nettbank, apper, Vipps, QR-koder o.l. digitale betalingsløsninger.

Allikevel var det mange som tok til orde for at endringene var et tilbakeskritt; at regjeringen, vi og andre som var enige med oss forsøkte å skru klokka tilbake, at vi ikke forsto hvor dyrt og tungvint kontanter var for næringsdrivende og at vi åpnet for økt hvitvasking av penger.

Derfor er det svært gledelig at *Betalingsutvalget* har foretatt en bred og helhetlig vurdering av betalingsfeltet, der både beredskap og finansiell inkludering drøftes på en grundig måte, og der hensynet til både personvern og likeverdig deltakelse vektet mot faren for kriminalitet. Utvalgets utredning viser at feltet er komplekst, med mange til dels motstridende hensyn som må veies mot hverandre.

Pensjonistforbundet er den største interesseorganisasjonen for eldre. Sammen med SAKO representerer vi over 270 000 medlemmer. Vår høringsuttalelse omfatter de forslagene som direkte berører dem innenfor utredningens tre hovedområder:

- Tiltak for å sikre finansiell inkludering
- Tiltak for å sikre beredskap
- Tiltak for å sikre personvernet

Tiltak for å sikre finansiell inkludering

Hver femte voksen i Norge - om lag 850 000 personer - er sårbare i møte med offentlige digitale tjenester. Mer enn 1 av 10 voksne har ikke tilstrekkelige digitale ferdigheter til å utføre nødvendige oppgaver uten hjelp, f.eks. betale regninger i nettbanken eller finne informasjon på internett. Litt over halvparten av de digitalt utenforstående er eldre.

Digitalt utenforskap er uheldig for både individer og samfunn. For den enkelte medfører det redusert selvstendighet, tapte muligheter, mindre informasjon, lavere trivsel, lav selvfølelse, økt ensomhet og redusert psykisk helse. For samfunnet medfører det kostnader i form av sosial uro, redusert folkehelse og opprettholdelse av analoge tjenester.

Økte digitale ferdigheter er en forutsetning for at eldre virkelig skal kunne bo trygt hjemme, fordi informasjonsinnhenting, kontakt med andre, bestilling av varer og tjenester, bruk av velferdsteknologi og omsorgstjenester i eget hjem, ofte forutsetter grunnleggende digitale ferdigheter.

Finansiell inkludering er en viktig del av arbeidet mot utenforskap. For noen er utfordringene knyttet til manglende tilgang, dvs. at infrastruktur som nettilgang er upålitelig eller fraværende. For andre kan tjenestene være utformet på en ikke-inkluderende måte; at de er unødig vanskelige å bruke eller krever utstyr eller spesiell programvare, for eksempel å måtte laste ned en app vha. en QR-kode til en smarttelefon for å lade en el-bil.

For de fleste er imidlertid utfordringen manglende digitale ferdigheter. Noe kan løses gjennom bedre opplæring, men man må samtidig erkjenne at det alltid vil være noen som ikke har forutsetninger for å nyttiggjøre seg digitale løsninger. For disse er det viktig at analoge alternativer opprettholdes og i noen tilfeller også lovfestes som en rett, slik som retten til å betale med kontanter.

Vi støtter utvalget i at flere bør bli finansielt inkludert, og at det både omfatter å gjøre digitale løsninger mer tilgjengelige og lettere å bruke, samtidig som analoge løsninger opprettholdes. Vi støtter derfor utvalget i at:

- Myndighetene og finansnæringen må lage et rammeverk for basis banktjenester, slik at alle sikres tilgang til et minimum av nødvendige banktjenester. Kravene til ID ved bruk av ulike banktjenester kan differensieres i

større grad enn i dag; ikke alle tjenester trenger BankID for å være tilstrekkelig sikre.

- Finansnæringen må vurdere enklere løsninger for små digitale betalinger, for eksempel i form av «småpengekort» til personer som ikke bør eller kan håndtere ordinære debet og kredittkort.
- Arbeidet med universell utforming av digitale betalingsløsninger prioriteres av finansnæringen og sanksjoneres sterkere av myndighetene.
- Kontanter fortsatt er et nødvendig analogt alternativ for mange.

Tiltak for å sikre beredskap

Betalingssystemene er stadig mer komplekse, med nye betalingsløsninger, nye og flere aktører og økt digitalisering. Samtidig har reelle og potensielle trusler mot systemene økt, både som resultat av et skjerpet geopolitisk trusselbilde og vinningsdrevet digital kriminalitet.

Betalingsutvalget slår fast at beredskapen for betalinger i hovedsak er god, men ikke dimensjonert for store og langvarige kriser. Viktige beredskapsløsninger er i for stor grad basert på frivillig deltakelse fra banker og brukersteder.

Totalberedskapskommisjonen (NOU 2023:17) pekte på betydningen av å planlegge for krisescenarier der den elektroniske infrastrukturen blir utilgjengelig over lenger tid. Den anbefalte å være forberedt på både forstyrrelser i og bortfall av elektroniske betalingssystemer. Finansdepartementet har derfor satt ned en arbeidsgruppe som vurderer tiltak som kan gi økt trygghet for at elektronisk betaling kan gjennomføres under ulike scenarier (rapporten kommer i 2025).

Betalingsutvalgets utredning utfyller ovennevnte arbeidsgruppe, ved å legge særlig vekt på borgernes behov for å kunne betale nødvendighetsvarer, som mat, drivstoff og medisiner, men også andre varer og tjenester. I en krisesituasjon er det viktig at innbyggerne kan opprettholde sitt dagligliv i høyest mulig grad, både for den enkelte og for samfunnet. Det innebærer at elektroniske betalingsløsninger må være mest mulig sikre, at det finnes flere alternative digitale løsninger, men også at det er mulig å bruke kontanter. Vi støtter derfor utvalget i at:

- Beredskapen for kortbetalinger må styrkes. Det er hensiktsmessig å bygge videre på og forsterke eksisterende infrastruktur og beredskapsløsninger.

- Det bør vurderes om den frivillige BankAxept-reserveløsning – som lar kundene betale med kort uten at bedriftene vet om de har dekning på konto - bør kunne brukes lenger enn 7 dager og pålegges bedriftene å bruke.
- Kontanter har en begrenset, men viktig beredskapsrolle. Kontanter må være tilgjengelige (Norges Bank må fortsatt utstede sedler og mynter) og kunne brukes som betalingsmiddel. Betaling med kontanter bør være gebyrfritt.
- Det bør etableres et eget regelverk for alvorlige beredskapssituasjoner. Regelverket må vedtas med demokratisk legitimitet før kriser inntreffer, slik at det raskt kan innføres når kriser oppstår. Det kan for eksempel omfatte midlertidige utvidelser av reserveløsninger for kortbetaling.

Tiltak for å sikre personvernet

Hensynet til personvern og beskyttelse mot kriminalitet, står enkelte ganger i motsetning til ønsket om digitale betalingsløsninger som er enkle og raske å bruke. Tiltak for å øke finansiell inkludering kan i verste fall gjøre brukerne mer eksponert for digital kriminalitet og/eller redusere personvernet. Likeledes kan velmente tiltak for økt personvern for enkelte - som økt bruk av kontanter - være i konflikt med allmenne hensyn om kriminalitetsbekjempelse.

Vi representerer en gruppe som både har behov for økt finansiell inkludering, men samtidig – og av samme grunn - også har et større behov for å skjermes mot digital kriminalitet. Derfor er vi godt kjent med dilemmaet mellom økt tilgjengelighet og økt sikkerhet. Samtidig er vi opptatt av at man som digital bruker får beholde retten til en privat sfære. Det omfatter både at kommersielle aktører behandler opplysninger om atferd (kjøp og betalinger av varer og tjenester) på en ikke-inngripende måte, men også at pårørende og andre ikke får innsyn i flere opplysninger enn de har behov for når de yter nødvendig bistand.

Vi forstår at det er nødvendig i enkelte situasjoner å kunne koble personopplysninger og betalingsinformasjon for å spore ulovlige transaksjoner, identifisere involverte parter og avdekke nettverk av økonomiske forbindelser. Samtidig er samfunnet avhengig av høy tillit til digitale betalingsløsninger for å sikre at de blir brukt i størst mulig grad. Den tilliten skapes gjennom trygghet for at opplysninger ikke kommer på avveie eller blir misbrukt; at personvernet ivaretas på en god måte.

Kontanter tilbyr anonymitet og legger ikke igjen elektroniske spor, men de løser ikke alle personvernutfordringer. En rekke betalinger kan ikke gjøres ved bruk av kontanter. Det er kun en lovfestet rett for en *forbruker* til å benytte kontanter opptil kroner 20 000 ved kjøp og salg av varer og tjenester i et *salgslokale som er etablert på fast basis* og *betalingen gjennomføres i salgslokalet*. Alle betalinger til det offentlige som skatter,

avgifter eller bøter, må skje elektronisk. I tillegg er en rekke varer og tjenester kun tilgjengelige ved digital bestilling og leveranse. Og det er forbudt for forhandlere av gjenstander å motta vederlag i kontanter på kr 40 000 eller mer.

Vi mener utvalget drøfter de motstridende hensyn på en god måte. Vi er enige i at et godt personvern er en forutsetning for tilliten i samfunnet generelt og til betalingsløsningene spesielt. Derfor støtter vi utvalget i at:

- Personvern er en rettighet som skal beskyttes. Man skal alltid søke å finne betalingsløsninger som ikke er uforholdsmessig inngripende. Unntak må rettferdiggjøres og avbøtende tiltak vurderes.
- Personvern må være en integrert del av utviklingen av nye digitale betalingsløsninger. Tilbydere av betalingsløsninger må forsikre seg om at utviklere forholder seg til prinsippene om innebygd personvern i personvernordningen.
- Kontanter fyller en liten og begrenset, men nødvendig rolle for å ivareta personvernet. Den rollen er tilstrekkelig ivaretatt med lovendringene som trådte i kraft i oktober 2024. Disse bør likevel etter hvert evalueres, for å se om hensynet til finansiell inkludering og beredskap blir godt nok ivaretatt.

Konklusjon

Pensjonistforbundet og SAKO mener betalingsutvalget har funnet en fin balanse mellom de ulike hensynene til finansiell inkludering, beredskap, personvern og kriminalitetsbekjempelse. De fleste betalinger i dag skjer digitalt, og vi ønsker også en høyest mulig grad av finansiell inkludering. Vi er derfor enige i at trygge og enkle betalinger først og fremst sikres gjennom å forbedre systemene for digitale betalinger. Vi vil likevel gi spesiell ros til utvalget for å vise forståelse for at digitale betalingsløsninger er utfordrende for mange. Bruk av kontanter er viktig for dem, men er også være viktig som del av beredskapen i samfunnet. I en urolig og uforutsigbar verden blir sistnevnte hensyn bare viktigere og viktigere.

Vennlig hilsen
For Pensjonistforbundet

Jan Davidsen
Forbundsleder

Arne Halaas
Generalsekretær